

Jolanta Derbich

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0001-6715-8548

jolanta.derbich@gmail.com

Anna Kuk

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-3747-9698

anna.kuk@awf.edu.pl

<https://doi.org/10.21852/salos.59>

Hierarchia wartości studentów a wychowanie do wartości przez sport

Wprowadzenie

Wychowanie, traktowane jako oddziaływanie dorosłych na dzieci i młodzież, którego celem jest tworzenie jak najbardziej sprzyjających warunków do rozwoju pełnej osobowości wychowanka, zawsze było i jest obowiązkiem i prawem tych pierwszych wobec drugich. Zadanie niełatwe, odpowiedzialne, z ogromną siłą społecznego i pedagogicznego znaczenia, ale konieczne i potrzebne młodym osobom, aby mogły dobrze przygotować się do dorosłego, odpowiedzialnego i samodzielnego życia. Tworzenie odpowiedniego klimatu i warunków dla wychowania, prowadzenie po szlaku wartości, z którymi jest się stopniowo zapoznawany, to dzisiaj bezcenny dar, jaki wychowawca ofiarowuje wychowankowi. Wydaje się, że w czasach współczesnych ma to szczególne znaczenie, jeśli zauważymy, że na co dzień spotykamy się z deprecjonowaniem wartości, odrzucaniem ich i kwestionowaniem, a częściej postulowaniem zachęty do życia, w którym uniwersalne wartości, takie jak: prawda, dobro i piękno, można definiować swobodnie i niejednoznacznie.

Wychowanie, rozumiane jako wprowadzanie wychowanka w wartościowe życie, może realizować się wyłącznie w takiej atmosferze, która stworzy warunki do dialogu oraz głębokiego, nacechowanego humanizmem spotkania, z szansą na podmiotowe traktowanie wychowanka. Tylko w takiej atmosferze możliwe jest przyjmowanie właściwej postawy wobec dziecka, o której mówi między innymi Maria Borzęcka¹, a mianowicie postawy szacunku.

W taki sposób pojmowane wychowanie definiuje fakt, że „centralną jego postacią jest człowiek jako aktywny, wewnątrzsterowny, samorealizujący się

¹ M. Bożęcka, *Oczy Korczaka*, „Twórcza Szkoła” 2004, nr 7, s. 28.

podmiot². Jednocześnie będzie to wychowanie, które – jak podkreślają Jonathan Haidt i Greg Lukianoff – przygotowuje dziecko do drogi, a nie drogę dla niego³.

Powszechnie uważa się, że sport to taka przestrzeń ludzkiego działania, która może pozwalać na zetknięcie się z wartościami i w ten sposób pomagać w ich poznawaniu i przyswajaniu. Są to wartości, które można i należy przenosić także do życia poza sportem i zachęcać młodych, aby traktowali je jak drogowskaz w podejmowaniu decyzji, wyborów i działań. Sport lokuje w sobie wiele wartości, którym nadaje się znaczenie wychowawcze. Ale jednocześnie trzeba dobrze się starać o to, aby były one we właściwy sposób wykorzystywane w procesie wychowania, bo jeśli się tego nie zrobi, to pozostaną one jedynie pięknym mitem.

Stefan Wołoszyn – wybitny pedagog sportu – był na pewno głęboko przekonany o możliwości wychowywania w sporcie i przez sport, kiedy pisał:

„sport wychowuje dziesiątki tysięcy wspaniałych sportowców – jako zawodników i ludzi; możemy przytaczać tysiące przykładów dobrej roboty wychowawczej w sporcie i pozytywnego osobotwórczego wpływu uprawiania sportu⁴”.

O wartościach sportu pisał też pięknie Pierre de Coubertin w utworze pt. *Oda do Sportu*⁵, nagrodzonym złotym medalem olimpijskim na zorganizowanym podczas Igrzysk Olimpijskich w 1912 roku, w Sztokholmie, konkursie literackim. Autor dostrzegał w sporcie takie między innymi wartości jak: piękno, sprawiedliwość, śmiałość, honor, radość, postęp, czy pokój. Był głęboko przekonany, że sport może być pięknem i dobrem, sposobem na życie, celem samym w sobie. Może uszlachetniać, wzmacniać i prowadzić człowieka do doskonałości, i to nie tylko tej cielesnej, ale także duchowej⁶.

Uprawianie sportu, czyli systematyczne i długotrwałe podejmowanie ćwiczeń fizycznych z jednej strony sprzyja doskonaleniu ciała – rozwija je, wzmacnia, usprawnia, ale z drugiej przyczynia się także do rozwoju i doskonalenia osoby. Sportowiec bowiem powinien uczyć się nie tylko wygrywać lub przegrywać zgodnie z przyjętymi kanonami fair play, ale winien mieć także możliwość uczyć się, jak żyć

² J. Rutkowiak, *Kryzys pedagogiki a kryzys wychowania postrzegany przez pryzmat nauczycielskiej odpowiedzialności wychowawczej*, w: *Ku pedagogii pogranicza*, red. Z. Kwieciński, L. Witkowski, UMK, Toruń 1990, s. 181.

³ J. Haidt, G. Lukianoff, *Rozpieszczony umysł. Jak dobre intencje i złe idee skazują pokolenia na porażkę*, tłum. F. Filipowski, Zysk i S-ka, Poznań 2023.

⁴ S. Wołoszyn, *O wychowaniu w sporcie – dyskusyjnie*, RCM SKFiS, Warszawa 1988, s. 21.

⁵ A. Maciejewski, *Pierre de Coubertin – Oda do Sportu*, „Acont.org. Miesięcznik Literacki” 2013, nr 12, <https://akant.org/60-archiwum-miesiecznika-akant-2013/grudzien2013/3715-pierre-de-coubertin-oda-do-sportu> (dostęp: 10.04.2025).

⁶ Tamże.

„godnie i z szacunkiem, którym obdarza siebie, drugiego człowieka, oraz otaczającą nas wszystkich zmaterializowaną i symboliczną rzeczywistość”⁷.

W taki sposób określone podejście i wizja sportu, jak zauważa Zbigniew Dziubiński, „zabezpiecza jego uczestnika przed wynaturzeniami i sprzyja jego wszechstronnemu rozwojowi”⁸, przygotowując do odpowiedzialnego, godnego i wartościowego życia. Życia, w którym każdego dnia zdajemy egzamin z człowieczeństwa.

Na temat wartości, które są ukryte w różnych formach aktywności ruchowej, wypowiadało się wiele osób, które dostrzegły i doceniły silnie wychowawczy potencjał sportu. Należy do nich między innymi św. Jan Bosko, który nie tyle hołdował sportowi wyczynowemu, co różnym formom aktywności rekreacyjnej i zabawowej. Doświadczywszy tego sam, kiedy był dzieckiem, a następnie później, gdy był już kapłanem i roztaczał duszpasterską i wychowawczą opiekę nad młodymi ludźmi, był przekonany, że sportowa gra

„jest doskonałym narzędziem do przegonięcia smutku i złych myśli, pozwalającym przezwyciężyć skutki beczynności i nudy; przyczynia się do wytworzenia atmosfery zabawy, pogody ducha i radości, stanowiąc warunek wstępny wychowania”⁹.

W systemie wychowawczym, który rozwijał ksiądz J. Bosko, nazywanym systemem prewencyjnym, odwoływał się przede wszystkim do takich wartości jak: świętość, mądrość, zdrowie, religia, dobroć. Wysoką rangę w wychowaniu nadał również sprawności fizycznej, co potwierdzają niektóre jego wypowiedzi:

„pragnę, abyście dorastali i byli fizycznie odporni”, „ruch jest tym, co przyczynia się najbardziej do utrzymania zdrowia, (...) utrata zdrowia wynika z braku dostatecznej jego ilości”¹⁰.

Trzeba też podkreślić, że w swoim podejściu praktycznym do sportu ekspanował podmiotowość wychowanka, i dlatego uczył, że to sport jest dla osoby, ale nigdy osoba dla sportu¹¹.

⁷ J. Derbich, *Przygotowanie do wyboru wartości poprzez uprawianie sportu*, w: *Wychowawcze aspekty sportu*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa, Warszawa 1993, s. 145.

⁸ Z. Dziubiński, *Wiara – Wychowanie – Sport*, w: *Wiara a sport*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, s. 261.

⁹ J.-F. Meurs, *Francja – „Ksiądz Bosko wykorzystywał aktywność fizyczną i gimnastykę jako narzędzie wychowania”*, Agencja Info Salesiana, 12 sierpnia 2024, <https://www.infoans.org/pl/dzialy/reportaz/item/21890-francja-ksiazdz-bosko-wykorzystywal-aktywnosc-fizyczna-i-gimnastyke-jako-narzedzie-wychowania> (dostęp: 22.04.2025).

¹⁰ E. Pleń, *O sensie sportu i wychowania sportowego*, „Don Bosco” 2008, nr 6, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-wychowaniesp> (dostęp: 23.04.2025).

¹¹ J. Marszałek, *Pedagogia boiska w personalistycznym systemie wychowawczym św. Jana Bosko*, w: *Kościół a sport*, red. M. Barlak, Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa, Warszawa 1995, s. 252.

Dobrze i mądrze ukierunkowany sport staje się ogromną szansą na kształtowanie charakteru człowieka, szczególnie młodego i niedoświadczonego.

„Dzięki systematycznemu zaangażowaniu w wysiłek fizyczny – zauważa M. Nagórski – można doskonalić się w pracowitości, męstwie, uczciwości, cierpliwości czy szacunku do rywala”¹².

Podczas mądrego, wrażliwego i odpowiedzialnego towarzyszenia sportowcowi trener ma możliwość nie tylko ukazywać mu wartości sportu, ale – co jest nie mniej ważne – może pomagać mu w ich akceptowaniu i przyjmowaniu, a także zachęcać, aby według nich żył. Ten walor sportowej rzeczywistości w jednej ze swoich wypowiedzi eksponuje ksiądz Edward Pleń, kiedy twierdzi, że

„Sport wychowuje do: bezinteresowności (...), czyli wierności takim wartościom jak sprawiedliwość, uczciwość, wolność, odpowiedzialność, nadzieja; do rywalizacji – czyli przestrzegania reguł gry, szacunku dla przeciwnika, uznania jego wartości, gotowości do współpracy (zwłaszcza w grze zespołowej, gdzie nie zwycięża jeden), do godnej rywalizacji niezależnie od tego, kto zwycięży; do przegranej – która wymaga wielkiej delikatności, klimatu serdeczności (...), do rozpoznawania granic możliwości, słabszej formy, bez czynienia z tego tragedii; do zwycięstwa”¹³.

Niewątpliwie osobą rozmiłowaną w sporcie i doceniającą jego ogromny potencjał aksjologiczny był także Ojciec Święty Jan Paweł II. Dał temu wyraz w 1999 roku, podczas jednej z pielgrzymek do Polski, kiedy w Elblągu spotkał się z grupą polskich sportowców. Wówczas powiedział do nich te słowa:

„Każdy rodzaj sportu niesie ze sobą bogaty skarbiec wartości, które zawsze trzeba sobie uświadamiać. Ćwiczenie uwagi, wychowanie woli, wytrwałość, odpowiedzialność, znoszenie trudu i niewygód, duch wyrzeczenia i solidarności, wierność obowiązkom – to wszystko należy do cnót sportowca. Zachęcam was, młodych sportowców, abyście żyli zgodnie z wymaganiami tych wartości, abyście w życiu byli zawsze ludźmi prawnymi, uczciwymi i zrównoważonymi, ludźmi, którzy budzą zaufanie i nadzieję”¹⁴.

Jan Paweł II podzielał głębokie przekonanie, że „sport uprawiany we właściwy sposób jest wspianiałym ćwiczeniem cnót moralnych”¹⁵.

¹² M. Nagórski, *Święty Jan Bosko: boisko bardziej przyciąga niż kościół*, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-wychowanie> (dostęp: 19.03.2025).

¹³ E. Pleń, *O sensie sportu i wychowania sportowego*.

¹⁴ R. Janica, *Sport i turystyka*. Małopolski Serwis Informacyjny Dedykowany Świętemu Janowi Pawłowi II, 8 października 2014, <https://santojp2.pl/sport-i-turystyka/> (dostęp: 23.04.2025).

¹⁵ Z. Komoszka, *Sport w nauczaniu Jana Pawła II*. Klub Olimpijczyka w Terespolu. <https://klubolimpijczyka.duchu.net/index.php/sport-w-nauczaniu-jana-pawla-ii-58/> (dostęp: 23.04.2025).

Uniwersalizm wartości lokowanych w sporcie to kwestia, o której wspominają także sami sportowcy. Należy do nich choćby Tomasz Sikora, który zdobył srebrny medal podczas Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2006 roku w Turynie, mistrz świata, mistrz Europy i wielokrotny mistrz Polski w biathlonie. Odpowiadając na pytanie o to, jakie cechy wykształciło w nim uprawianie sportu, wymienia przede wszystkim systematyczność, solidność, dokładność i cierpliwość¹⁶.

O uniwersalnych i cennych z punktu widzenia wychowania wartościach sportu mówił też najbardziej znany piłkarz i sportowiec XX stulecia, Pele. Jego zdaniem

„sport to główny instrument jednoczenia ludzi, uczenia dzieci obowiązkowości, przestrzegania zasad postępowania, wartości, chronienia ich przed narkotykami, przed zgubnym dla nich wpływem ulicy. Sport jest wspianiałym narzędziem, dzięki któremu możemy osiągnąć praktycznie wszystko”¹⁷.

W podobnym tonie wypowiedział się Albert Camus, noblista i jeden z najwybitniejszych francuskich pisarzy XX wieku, kiedy stwierdził: „Wszystko, co wiem na pewno o moralności i powinnościach, zawdzięczam piłce nożnej”¹⁸.

Uniwersalne wartości są tym, na czym wykreował się sport i do dnia dzisiejszego stanowią one mocne filary wspierające jego humanistyczny fundament. Ważne jest jednak to, aby umieć je poznać, docenić, przyjąć i umacniać. Nie wolno ich zaprzepaścić, bo wtedy sport straci swoje „ludzkie” oblicze. A przecież pragniemy, żeby był piękny, żeby poruszał i wzruszał, uczył i wychowywał, doskonalił, i to nie tylko ciało sportowca, ale także jego duszę. Jesteśmy wszak w stanie wskazać wiele pięknych przykładów rywalizacji sportowej, w której nie liczy się wyłącznie sportowy wynik za wszelką cenę, ale w równym stopniu dobro, szlachetność, pokora, umiar, szacunek – także wobec własnych ograniczeń, na drodze do sportowego zwycięstwa. To zwycięstwo dotyczy wszystkich, choć prawdą jest, że najdłużej pamięta się tych sportowców, którzy stają na stopniach medalowego podium. Parafrazując jednak słowa Pierre’a de Coubertina, trzeba powiedzieć, że w sportowej rywalizacji najważniejszy jest udział, a nie samo zwycięstwo. Wydaje się, że tym bardziej cenny, jeśli występ sportowca promuje dobre cechy i wartości sportu.

¹⁶ M. Tadrzak-Mazurek, A. Godyń, *Jestem pasjonatem sportu*, „Don Bosco” 2008, nr 6, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-sikora> (dostęp: 21.04.2025).

¹⁷ Por. J. Derbich, *Edukacja oparta na uniwersalnych wartościach sportu i olimpiizmu szansą na społeczne włączanie młodzieży*, w: *Zapobieganie wykluczeniu z systemu edukacji dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Perspektywa pedagogiczna*, red. J.E. Kowalska, UŁ, Łódź 2014, s. 153.

¹⁸ M.M. Owen, *O pocieszeniu, jakie Camus znajdował w absurdzie futbolu*, tłum. A. Skucińska, „Znak” 2021, nr 7-8, s. 66.

1. Metodologia badań

Celem badań przeprowadzonych na potrzeby niniejszego opracowania było określenie hierarchii wartości uznawanych i cenionych przez studentów kierunku sport, kończących studia w Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Ponadto, poszukiwano odpowiedzi na pytanie, które wartości respondenci rozwijali dzięki temu, że uprawiali sport.

Do badań wykorzystano Skalę Wartości Rokeacha (RVS), która pozwala ustalić hierarchię wartości ostatecznych i instrumentalnych. Narzędzie składa się z dwóch list (po 18 pozycji każda), z których pierwsza uwzględnia wartości ostateczne (m.in. zbawienie, zdrowie, wolność, pokój na świecie, dojrzała miłość, bezpieczeństwo narodowe), a druga instrumentalne (m.in. wyrozumiały, uczciwy, odważny, niezależny, logiczny, kulturalny, ambitny). Osoba badana miała za zadanie uporządkować obydwie listy w taki sposób, aby ponumerować poszczególne wartości w kolejności od 1 (wartość najważniejsza) do 18 (wartość oceniana jako najmniej ważna)¹⁹.

Powyzszą skalę zastosowano również do zbadania wartości, które zdaniem badanych studentów rozwinął u nich sport. Na podanych listach mieli zaznaczyć te wartości, które uznali za rozwijane w trakcie uprawiania sportu. W tym przypadku nie hierarchizowano odpowiedzi.

Badania przeprowadzono w marcu 2025 roku w grupie 44 osób, co stanowi 97,8% studentów II roku studiów magisterskich na kierunku sport. W badaniu wzięło udział 23 mężczyzn (52,3%) i 21 kobiet (47,7%). Średni wiek badanych kobiet wyniósł 23,8 lat, a mężczyzn 25,3 lat. Wszyscy badani w przeszłości zajmowali się sportem, a część z nich nadal to robi. Wielu z nich uprawia sport od kilku, a nawet kilkunastu lat. 65,2% mężczyzn deklaruje, że uprawiają sport 10 lat i więcej. W grupie kobiet takich osób jest 71,4%. Studenci trenowali zarówno dyscypliny indywidualne, jak i zespołowe. Najbardziej popularnymi okazały się być piłka nożna i pływanie.

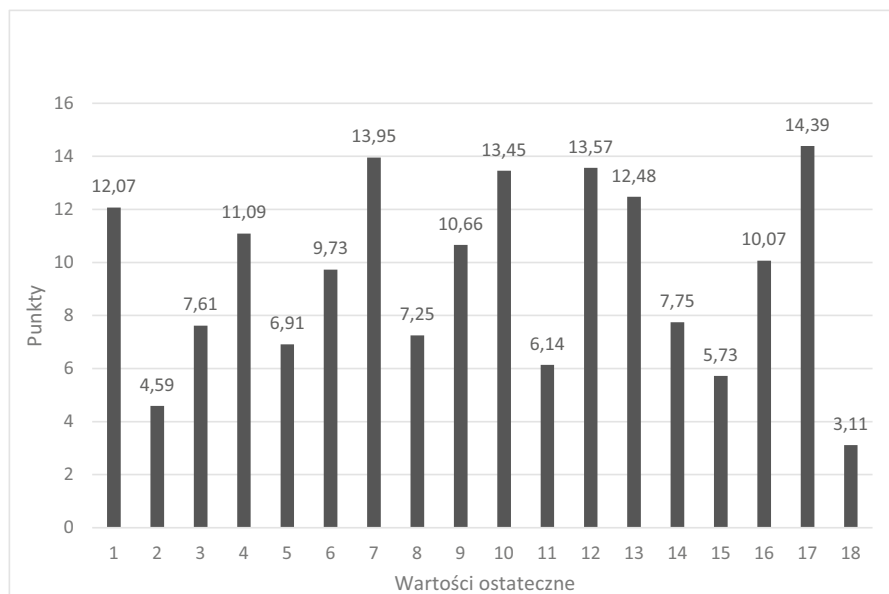
2. Wyniki badań. Hierarchia wartości badanych studentów

Analiza wyników badań pozwoliła określić hierarchię wartości uznawanych przez młodych badanych, w tym przypadku studentów kończących edukację na drugim stopniu studiów.

Badania ujawniły, że do wartości ostatecznych najwyższej lokowanych w hierarchii wartości całej grupy należą: zdrowie (dobre samopoczucie psychiczne i fizyczne) (3,11 pkt.), bezpieczeństwo rodziny (troska o bliskie osoby) (4,59 pkt.), wolność (niezależność i swoboda wyboru) (5,73 pkt.), szacunek

¹⁹ A. Jaworowska, A. Matczak, J. Bitner, *Skala wartości Rokeacha*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2011.

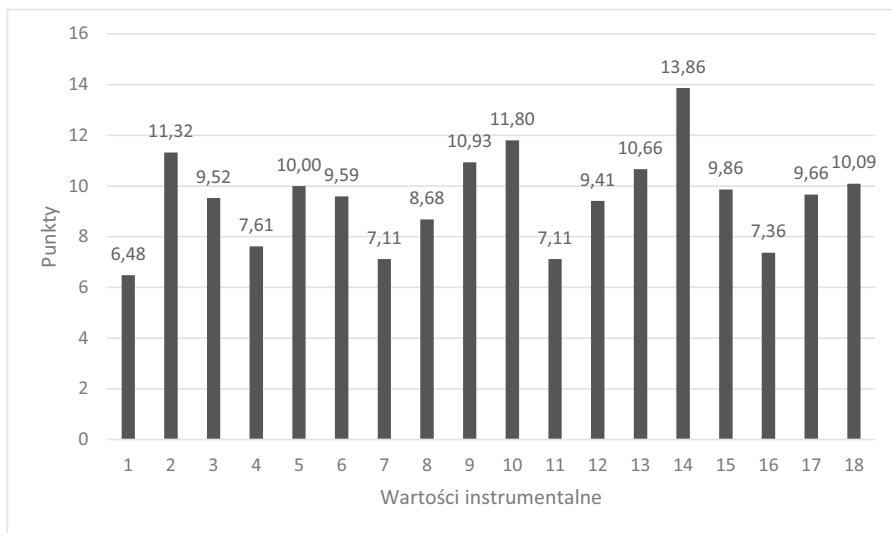
dla samego siebie (poczucie własnej wartości) (6,14 pkt.), mądrość (dojrzały stosunek do życia) (6,91 pkt.). Natomiast najniżej znajdują się takie wartości jak: zbawienie (bycie zbawionym, życie wieczne) (14,39 pkt.), pokój na świecie (świat bez wojen i konfliktów) (13,95 pkt.), równość (braterstwo i równe szanse dla wszystkich) (13,45 pkt.) oraz bezpieczeństwo narodowe (zabezpieczenie przed atakiem) (12,07 pkt.) (ryc. 1).

Ryc.1. Hierarchia wartości ostatecznych badanej grupy (n=44).

Legenda: 1-bezpieczeństwo narodowe, 2-bezpieczeństwo rodziny, 3-dojrzała miłość, 4-ekscytujące życie, 5-mądrość, 6-poczucie dokonania czegoś, 7-pokój na świecie, 8-prawdziwa przyjaźń, 9-przyjemność, 10-równość, 11-szacunek dla samego siebie, 12-świat piękna, 13-uznanie społeczne, 14-wewnętrzna harmonia, 15-wolność, 16-wygodne życie, 17-zbawienie, 18-zdrowie.

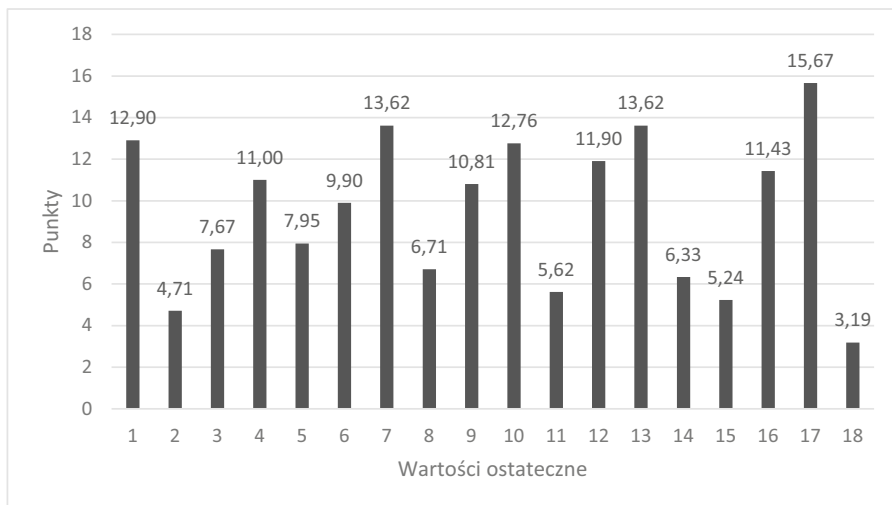
Wartości instrumentalne eksponowane przez badanych studentów ilustruje rycina 2. Wśród tych wartości respondenci najwyższą cenili ambicję (pracowitość i aspiracje) (6,48 pkt.), lojalność (wierność przyjaciołom w grupie) i odpowiedzialność (niezawodność i rzetelność) (po 7,11 pkt.), oraz uczciwość (szczerłość i prawdomówność) (7,36 pkt.). Najczęściej wskazywano takie wartości jak: posłuszeństwo (obowiązkowość, szacunek) (13,86 pkt.), posiadanie wyobraźni (śmiałość, twórczość) (11,80 pkt.), czystość (schludność, dbałość o siebie) (11,32 pkt.), posiadanie szerokich horyzontów (otwarty umysł) (10,93 pkt.) oraz opanowanie (powściągliwość, zdyscyplinowanie wewnętrzne) (10,66 pkt.).

Ryc.2. Hierarchia wartości instrumentalnych badanej grupy (n=44).

Legenda: 1-ambitny, 2-czysty, 3-intelektualista, 4-kochający, 5- kulturalny, 6-logiczny, 7-łojalny, 8-niezależny, 9-o szerokich horyzontach, 10-obdarzony wyobraźnią, 11-odpowiedzialny, 12-odważny, 13-opanowany, 14-posłuszny, 15-sprawny, 16-uczciwy, 17-uczynny, 18-wyrozumiały.

Interesowało nas też, które wartości najwyżej cenią badane kobiety i mężczyźni.

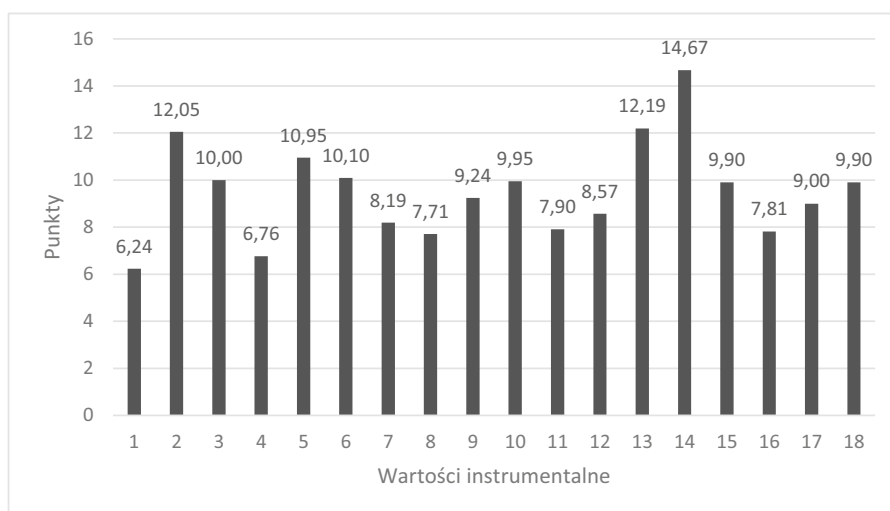

Ryc.3. Hierarchia wartości ostatecznych badanych kobiet (n=21).

Legenda: 1-bezpieczeństwo narodowe, 2-bezpieczeństwo rodziny, 3-dojrzała miłość, 4-ekscytujące życie, 5-mądrość, 6-poczucie dokonania czegoś, 7-pokój na świecie, 8-prawdziwa przyjaźń, 9-przyjemność, 10-równość, 11-szacunek dla samego siebie, 12-świat piękna, 13-uznanie społeczne, 14-wewnętrzna harmonia, 15-wolność, 16-wygodne życie, 17-zbawienie, 18-zdrowie.

W hierarchii wartości studentek najwyższą lokatę uzyskały następujące wartości: zdrowie (3,19 pkt.), bezpieczeństwo rodziny (4,71 pkt.), wolność (5,24 pkt.), szacunek dla samego siebie (5,62 pkt.). Bardzo nisko natomiast cenione są takie wartości jak: zbawienie (15,67 pkt.), pokój na świecie i uznanie społeczne (po 13,62 pkt.), bezpieczeństwo narodowe (12,90 pkt.) oraz równość (12,76 pkt.) (ryc. 3).

Na liście wartości instrumentalnych najwyższe lokaty uzyskały kolejno: ambicja (6,24 pkt.), bycie osobą kochającą (6,76 pkt.), niezależność (7,71 pkt.), odpowiedzialność (7,90 pkt.). Studentki nie doceniają takich wartości jak: posłuszeństwo (14,67 pkt.) i opanowanie (12,19 pkt.) (ryc. 4).

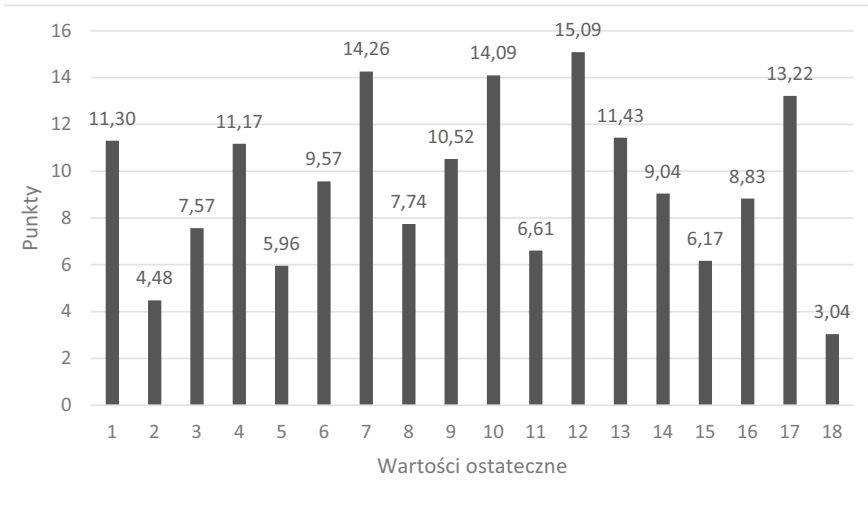

Ryc.4. Hierarchia wartości instrumentalnych badanych kobiet (n=21).

Legenda: 1-ambitny, 2-czysty, 3-intelektualista, 4-kochający, 5- kulturalny, 6-logiczny, 7-lojalny, 8-niezależny, 9-o szerokich horyzontach, 10-obdarzony wyobraźnią, 11-odpowiedzialny, 12-odważny, 13-opanowany, 14-posłuszny, 15-sprawny, 16-uczciwy, 17-uczynny, 18-wyrozumiały.

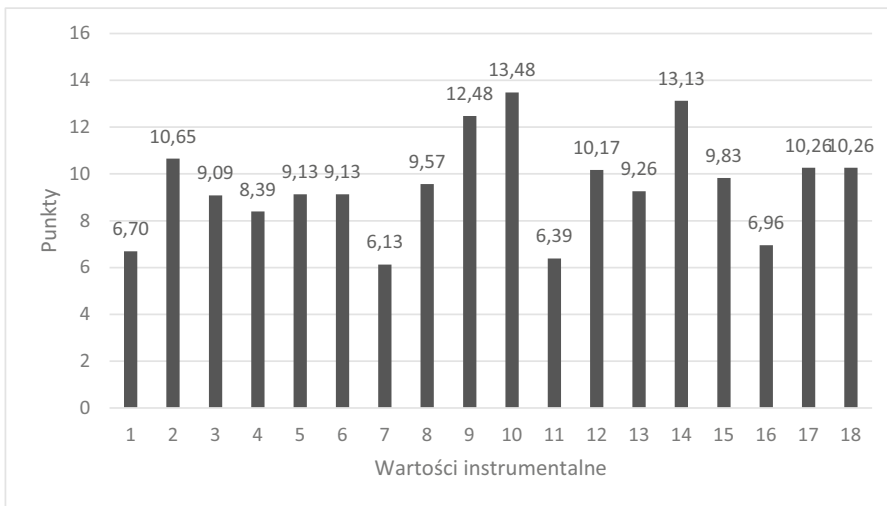
Studenci, podobnie jak ich koleżanki, na liście wartości ostatecznych zaznaczyli takie wartości jak: zdrowie (3,04 pkt.) i bezpieczeństwo rodziny (4,48 pkt.). Kolejną wysoko cenioną wartością w tej grupie jest mądrość (5,96 pkt.). Natomiast najmniejszym uznaniem cieszą się takie wartości jak: świat piękna (15,09 pkt.), pokój na świecie (14,26 pkt.) i równość (14,09 pkt.) (ryc. 5).

W toku badań zaobserwowano, że wśród wartości instrumentalnych w grupie studentów najbardziej docenia się lojalność (6,13 pkt.), odpowiedzialność (6,39 pkt.), ambicję (6,70 pkt.) i uczciwość (6,96 pkt.), natomiast najmniej: posiadanie wyobraźni (13,48 pkt.), posłuszeństwo (13,13 pkt.) i posiadanie szerokich horyzontów (12,48 pkt.) (ryc. 6).

Ryc. 5. Hierarchia wartości ostatecznych badanych mężczyzn (n=23).

Legenda: 1-bezpieczeństwo narodowe, 2-bezpieczeństwo rodziny, 3-dojrzała miłość, 4-ekscytujące życie, 5-mądrość, 6-poczucie dokonania czegoś, 7-pokój na świecie, 8-prawdziwa przyjaźń, 9-przyjemność, 10-równość, 11-szacunek dla samego siebie, 12-świat piękna, 13-uznanie społeczne, 14-wewnętrzna harmonia, 15-wolność, 16-wygodne życie, 17-zbawienie, 18-zdrowie.

Ryc.6. Hierarchia wartości instrumentalnych badanych mężczyzn (n=23).

Legenda: 1-ambitny, 2-czysty, 3-intelektualista, 4-kochający, 5- kulturalny, 6-logiczny, 7-lojalny, 8-niezależny, 9-o szerokich horyzontach, 10-obdarzony wyobraźnią, 11-odpowiedzialny, 12-odważny, 13-opanowany, 14-posłuszny, 15-sprawny, 16-uczciwy, 17-uczynny, 18-wyrozumiały.

3. Wartości rozwijane przez sport w ocenie badanych kobiet i mężczyzn

Powszechnie uznaje się, że sport jest nośnikiem wielu uniwersalnych wartości, zarówno ostatecznych, jak i instrumentalnych. Ten fakt znajduje potwierdzenie również w naszych badaniach. Studenci zapytani o to, które wartości rozwijali dzięki uprawianiu sportu, sporządzili długą ich listę. Aczkolwiek, jedne z nich są silniej, a inne mniej eksponowane. Są też takie wartości, które w ogóle nie znalazły uznania wśród respondentów (bezpieczeństwo narodowe i pokój na świecie).

Tab. 1. Wartości ostateczne rozwijane przez sport w opinii badanych studentów (K=21; M=23).

Lp.	Wartości ostateczne	Liczba wskazań		Procent wskazań	
		K	M	K	M
1.	bezpieczeństwo rodziny (troska o bliskie osoby)	2	2	9,5	8,7
2.	dojrzała miłość (bliskość seksualna i duchowa)	1	1	4,8	4,3
3.	ekscytujące życie (życie pełne podnieć, aktywne życie)	17	15	80,9	65,2
4.	mądrość (dojrzały stosunek do życia)	9	14	42,8	60,7
5.	poczucie dokonania czegoś (wniesienie trwałego wkładu)	17	21	80,9	91,3
6.	prawdziwa przyjaźń (bliskie związki z ludźmi)	12	14	57,1	60,7
7.	przyjemność (miłe, spokojne życie)	7	9	33,3	39,1
8.	równość (braterstwo i równe szanse dla wszystkich)	12	9	57,1	39,1
9.	szacunek dla samego siebie (poczucie własnej wartości)	15	20	71,4	86,9
10.	świat piękna (piękno przyrody i sztuka)	6	1	28,6	4,3
11.	uznanie społeczne (szacunek i podziw)	12	13	57,1	56,5
12.	wewnętrzna harmonia (brak konfliktów wewnętrznych)	6	7	28,6	30,4
13.	wolność (niezależność i swoboda wyboru)	8	8	38,1	34,8
14.	wygodne życie (dostatnie życie)	4	4	19,0	17,4
15.	zbawienie (bycie zbawionym, życie wieczne)	0	1	0,0	4,3
16.	zdrowie (dobre samopoczucie psychiczne i fizyczne)	11	19	52,4	82,6

Badane kobiety i mężczyźni zgodnie uznali, że dzięki uprawianiu sportu doświadczają poczucia dokonania czegoś (odpowiednio: kobiety 80,9% i 91,3%) (tab. 1). Następnie, według studentek uprawianie sportu jest impulsem dla ekscytującego życia (80,9%), rozwija poczucie własnej wartości (71,4 %) i wartości społeczne: równość, przyjaźń i uznanie społeczne (po 57,1%). Z kolei, zdaniem badanych studentów uprawianie sportu wyraźnie sprzyja kształtowaniu się poczucia własnej wartości (86,9%) i docenianiu zdrowia (82,6%). Nieco mniejszy odsetek badanych podaje, że sport wiąże się z ekscytującym życiem (65,2%), uczy mądrości i doceniania prawdziwej przyjaźni (po 60,7%). Wyniki badań dotyczące hierarchii wartości instrumentalnych, które w opinii badanych rozwija sport, ilustruje poniższa tabela.

Tab. 2. Wartości instrumentalne rozwijane przez sport w opinii badanych studentów (K=21; M=23).

Lp.	Wartości instrumentalne	Liczba wskazań		Procent wskazań	
		K	M	K	M
1.	ambitny (pracowity i z aspiracjami)	18	21	85,7	91,3
2.	czysty (schludny, zadbany)	7	9	33,3	39,1
3.	intelektualista (inteligentny i rozumny)	7	9	33,3	39,1
4.	kochający (serdeczny i czuły)	4	1	19,0	4,3
5.	kulturalny (uprzejmy i dobrze wychowany)	8	10	38,1	43,5
6.	logiczny (konsekwentny, rozsądny)	12	13	57,1	56,5
7.	lojalny (wierny przyjaciółom lub grupie)	11	14	52,4	60,7
8.	niezależny (samodzielny, samowystarczalny)	10	16	47,6	69,6
9.	o szerokich horyzontach (z otwartym umysłem)	9	4	42,8	17,4
10.	obdarzony wyobraźnią (śmiały i twórczy)	9	9	42,8	39,1
11.	odpowiedzialny (niezawodny i rzetelny)	15	19	71,4	82,6
12.	odważny (broniący własnych przekonań)	13	15	61,9	65,2
13.	opanowany (powściągliwy, zdyscyplinowany wewnętrznie)	12	20	57,1	86,9
14.	posłuszny (obowiązkowy, pełen szacunku)	12	11	57,1	47,8
15.	sprawny (kompetentny, skuteczny)	14	21	66,7	91,3
16.	uczciwy (szczerzy i prawdomówny)	8	6	38,1	26,1
17.	uczynny (działający na rzecz innych)	10	9	47,6	39,1
18.	wyrozumiały (skłonny przebaczać innym)	7	9	33,3	39,1

Ankietowani – kobiety i mężczyźni – są zgodni co do tego, że sport w najwyższym stopniu wpływa na rozwój ambicji (odpowiednio: 85,7% i 91,3%). Kolejną, wysoko lokowaną wartością jest odpowiedzialność (odpowiednio: 71,4% i 82,6%). Studenci wskazują również na sprawność – kompetencję i skuteczność (91,3%), i jest to wynik znacząco wyższy niż u kobiet (66,7%). Studentki wysoko lokują również cechę odwagi (61,9%), podobnie jak ich koledzy (65,2%). Zdaniem badanych studentów i studentek sport nie wpływa znacząco na bycie serdecznym i czułym (kochającym). Na tę wartość wskazuje tylko 19% kobiet i 4,3% mężczyzn. Niewielki odsetek mężczyzn wskazuje, że sport rozwija szerokie horyzonty (17,4%), a tylko co trzecia kobieta ekspozuje wyrozumiałość.

Refleksje końcowe i wnioski

Wartości powinny determinować kierunek ludzkich decyzji, wyborów i działań, aby nadawać sens ludzkiemu życiu. Nie wystarczy jednak wyłącznie doceniać wypełnienia nimi różnych obszarów rzeczywistości, ale trzeba umieć je starannie wykorzystywać w procesie wychowania, przygotowując młodych do życia w zgodzie z nimi. Powołani są do tego wszyscy wychowawcy,

zarówno ci, którzy wychowują w sporcie i przez sport, jak i ci wychowujący poza sportem.

Zwraca na to uwagę jeden z czołowych, ale też najbardziej rozpoznawalnych polskich piłkarzy ręcznych, Karol Bielecki, kiedy stwierdza:

„Najważniejszymi ludźmi w moim życiu byli rodzice. Tata zawsze mi powtarzał, że jeśli już coś robię, mam starać się to zrobić dobrze. Po mamie mam część wrażliwości. Bardzo dużą rolę w tym, kim się stałem, odegrali koledzy z podwórka. Graliśmy w piłkę, walczyliśmy o wygraną. To tam, na boiskach, kształtował się charakter. Później byli kolejni trenerzy, którzy wyrabiali mój charakter”²⁰.

Można i trzeba wykorzystywać sport nie tylko do rozwijania sportowych umiejętności, sprawności fizycznej, czy zdolności motorycznych, ale z taką samą starannością wprowadzać młodych ludzi – sportowców – w świat wartości, aby chcieli nimi żyć, budując w ten sposób swoje wartościowe życie. Aby kiedyś, w chwili refleksji mogli dojść do takiego wniosku jak K. Bielecki, który podsumowuje swoją sportową karierę następująco:

„Piłka ręczna zbudowała mnie jako człowieka i dała takie życie, jakie mam. Sport uczył mnie pokory, zwłaszcza gdy ponosiłem porażki. Pokazywały miejsce w szeregu. Zdawałem sobie wtedy sprawę, że nie jestem zaprogramowany tylko na wygrywanie. Że w życiu codziennym nie można się wywyższać. Że powinienem dzielić się z innymi tym, co mam, zwłaszcza z tymi, którzy są w potrzebie. Sam byłem kiedyś w potrzebie i spotkałem się z ogromną sympatią, bo ludzie telefonowali, esemesowali i podtrzymywali mnie na duchu. I choć wtedy nie zawsze to przynosiło efekt, to przyrzekłem sobie, że też będę pomagał”²¹.

Bez wahania – mimo trudnych doświadczeń na boisku i wynikającego z nich zagrożenia zdrowia – mówi o sobie, że jest spełnionym sportowcem, bo uprawianie sportu dało mu przede wszystkim wiarę w siebie, wielu przyjaciół, inne spojrzenie na świat i lepsze życie²².

Jerzy Dudek i Paweł Habrat twierdzą, że

„wartości i zasady ułatwiają radzenie sobie z sytuacjami – zarówno w sporcie, jak i życiu codziennym. Są też istotnym elementem kształtowania charakteru. Sportowych mistrzów, poza ich osiągnięciami, wyróżnia osobowość i wyznawany system wartości. Indywidualne zasady są jak busola – pomagają utrzymać kurs i nie zbacać z wybranej drogi do celu”²³.

²⁰ K. Bielecki, *Wojownik*, Akurat, Warszawa 2018, s. 288.

²¹ Tamże, s. 297-298.

²² Tamże, s. 277.

²³ J. Dudek, P. Habrat, *Pod presją. Jak wytrzymałość psychiczna pomaga zwyciężać*, Sport & Profit, Warszawa 2012, s. 62.

Analiza wyników niniejszych badań pozwoliła ustalić hierarchię wartości ankietowanych studentów. Wydaje się, że na usytuowanie w niej określonych wartości mogły mieć wpływ doświadczenia z okresu pandemii. Okazało się bowiem, że w badanej grupie wśród wartości ostatecznych najwyższą sytuują się takie jak: zdrowie, bezpieczeństwo rodziny i wolność. Z drugiej strony dziwić może fakt, iż młodzi ludzie bardzo nisko cenią zbawienie, pokój na świecie i równość. Jeśli chodzi o wartości instrumentalne, to okazało się, że studenci najbardziej cenią te, które korelują z rozwojem psychicznym i dojrzałością człowieka, czyli ambicję, lojalność, odpowiedzialność i uczciwość. Odmienne obrazy zaobserwowano w badaniach Grażyny Kosiby, Marii Gacek, Agnieszki Bogacz-Walancik i Agnieszki Wojtowicz²⁴. Badani wówczas studenci kierunków nauczycielskich nisko lokowali w swojej hierarchii wartości witalne, zdrowie i dobre samopoczucie psychofizyczne²⁵.

Zbawienie jako wartość nie jest w ogóle cenione przez studentów Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Wskazują na to również badania studentów pierwszego roku na kierunku wychowanie fizyczne z 2024 roku, które pokazały taki sam obraz, jaki zaobserwowano w niniejszym badaniu studentów piątego roku kierunku sport. Dla rozpoczynających studia w AWF w Warszawie wartości święte i świętości religijne okazały się być najmniej ważne²⁶.

Jeszcze przed piętnastu laty studenci inaczej lokowali zbawienie w swojej hierarchii wartości. Badania Marcina Wnuk, Jerzego Marcinkowskiego i Zdzisławy Kalisz²⁷ potwierdziły, że dla studentów kierunków zdrowia publicznego i fizjoterapii wartości święte były przeciętnie ważnymi wartościami, a dla niektórych z nich nawet bardzo ważnymi²⁸.

W badaniach własnych zaobserwowano różnicę pomiędzy kobietami i mężczyznami, w przypadku sytuowania niektórych wartości instrumentalnych. Studentki bardzo wysoko lokują wartość bycia osobą kochającą, a z kolei studenci – odpowiedzialność.

Jeśli zaś chodzi o wartości rozwijane przez sport, zarówno kobiety, jak i mężczyźni doceniają te, które wspierają rozwój indywidualny i społeczny. I tak na przykład, badane studentki najwyższą lokują takie wartości jak: ekscytujące życie, poczucie własnej wartości i wartości społeczne (równość,

²⁴ G. Kosiba, M. Gacek, A. Bogacz-Walancik, A. Wojtowicz, *Wartości witalne w hierarchii wartości a styl życia studentów kierunków nauczycielskich*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2017, nr 1(24), s. 21-40.

²⁵ Tamże.

²⁶ A. Kuk, J. Derbich, K. Milde, M. Malara, P. Widłak, *Nomofobia a wartości uznawane przez studentów kierunku wychowanie fizyczne. I Konferencja Naukowa Człowiek – Sportowiec – Mistrz. Od kryzysu przez wzrost po sukces w sporcie: materiały konferencyjne*, AWF, Warszawa 2024.

²⁷ M. Wnuk, J.T. Marcinkowski, Z. Kalisz, *Hierarchia wartości studentów zdrowia publicznego i fizjoterapii*, „Problemy Higieny i Epidemiologii” 91(2010), nr 1, s. 169-171.

²⁸ Tamże.

przyjaźń, uznanie społeczne). Natomiast studenci twierdzą, że uprawianie sportu pozwala doświadczać poczucia własnej wartości, sprzyja zdrowiu, zapewnia ekscytujące życie, uczy mądrości i prawdziwej przyjaźni.

Warto przypomnieć, że w takim duchu bardzo często zwracał się do sportowców Jan Paweł II. W jednej z takich wypowiedzi apelował:

„Niech ćwiczenia fizyczne będą częścią waszego poszukiwania wyższych wartości, które kształtują charakter i dają wam poczucie godności i sukcesu – we własnych oczach i w oczach innych. W rozumieniu chrześcijańskim samo życie jest współzawodniczeniem i zmaganiem o dobroć i świętość”²⁹.

Analiza wyników badań własnych prowadzi do następujących wniosków:

1. Przez pryzmat ustalonej hierarchii wartości obserwujemy obraz młodego człowieka, który jest skoncentrowany na sobie i własnym dobru.
2. Wartości duchowe i społeczne nie są doceniane przez badanych młodych dorosłych.
3. Optymizmem napawa fakt, że młodzi kończący studia i wchodzący w dorosłe życie wysoko lokują w hierarchii wartości ambicję, lojalność, odpowiedzialność i uczciwość, co dobrze rokuje w przypadku osiągnięcia sukcesów w pracy zawodowej.
4. U zdecydowanej większości badanych uprawianie sportu sprzyja rozwijaniu wartości prezentowanych w koncepcji Rokeacha (wyjątek stanowi bezpieczeństwo narodowe i pokój na świecie).
5. Na szczycie hierarchii wartości ostatecznych rozwijanych przez sport u badanych kobiet i mężczyzn znalazło się ekscytujące życie i poczucie dokonania czegoś.
6. Wśród wartości instrumentalnych najwyższą pozycję u kobiet zajmuje ambicja, natomiast u mężczyzn lojalność.

Bibliografia

- Bielecki K., *Wojownik*, Akurat, Warszawa 2018.
- Borzęcka M., *Oczy Korczaka*, „Twórcza Szkoła” 2004, nr 7, s. 28.
- Derbich J., *Edukacja oparta na uniwersalnych wartościach sportu i olimpizmu szansą na społeczne włączanie młodzieży*, w: *Zapobieganie wykluczeniu z systemu edukacji dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Perspektywa pedagogiczna*, red. J.E. Kowalska, UŁ, Łódź 2014.
- Derbich J., *Przygotowanie do wyboru wartości poprzez uprawianie sportu*, w: *Wychowawcze aspekty sportu*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa, Warszawa 1993, s. 143-149.

²⁹ Jan Paweł II, *Sport misją i świadectwem*, „L'Osservatore Romano” 2001, nr 1, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_29102000 (dostęp: 7.05.2025).

- Dudek J., Habrat P., *Pod presją. Jak wytrzymałość psychiczna pomaga zwyciężać*, Sport & Profit, Warszawa 2012.
- Dziubiński Z., *Wiara – Wychowanie – Sport*, w: *Wiara a sport*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, s. 246-270.
- Haidt J., Lukianoff G., *Rozpieszczony umysł. Jak dobre intencje i złe idee skazują pokolenia na porażkę*, tłum. F. Filipowski, Zysk i S-ka, Poznań 2023.
- Jan Paweł II, *Sport misją i świadectwem*, „L'Osservatore Romano” 2001, nr 1, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_29102000 (dostęp: 7.05.2025).
- Janica R., *Sport i turystyka*. Małopolski Serwis Informacyjny Dedykowany Świętemu Janowi Pawłowi II, 8 października 2014, <https://santoj2.pl/sport-i-turystyka/> (dostęp: 23.04.2025).
- Jaworowska A., Matczak A., Bitner J., *Skala wartości Rokeacha*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2011.
- Komoszka Z., *Sport w nauczaniu Jana Pawła II*. Klub Olimpijczyka w Terespolu. <https://klubolimpijczyka.duchu.net/index.php/sport-w-nauczaniu-jana-pawla-ii-58/> (dostęp: 23.04.2025).
- Kosiba G., Gacek M., Bogacz-Walancik A., Wojtowicz A., *Wartości witalne w hierarchii wartości a styl życia studentów kierunków nauczycielskich*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2017, nr 1(24), s. 21-40.
- Kuk A., Derbich J., Milde K., Malara M., Widłak P., *Nomofobia a wartości uznawane przez studentów kierunku wychowanie fizyczne. I Konferencja Naukowa Człowiek – Sportowiec – Mistrz. Od kryzysu przez wzrost po sukces w sporcie: materiały konferencyjne*, AWF, Warszawa 2024.
- Maciejewski A., *Pierre de Coubertin – Oda do Sportu*, „Acant.org. Miesięcznik Literacki” 2013, nr 12, <https://akant.org/60-archiwum-miesiecznika-akant-2013/grudzien2013/3715-pierre-de-coubertin-oda-do-sportu> (dostęp: 10.04.2025).
- Marszałek J., *Pedagogia boiska w personalistycznym systemie wychowawczym św. Jana Bosko*, w: *Kościół a sport*, red. M. Barlak, Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa, Warszawa 1995, s. 233-254.
- Meurs J.-F., *Francja – „Książ Bosko wykorzystywał aktywność fizyczną i gimnastykę jako narzędzie wychowania”*, Agencja Info Salesiana, 12 sierpnia 2024, <https://www.infoans.org/pl/dzialy/reportaz/item/21890-francja-ksiazd-bosko-wykorzystywal-aktywnosc-fizyczna-i-gimnastyke-jako-narzedzie-wychowania> (dostęp: 22.04.2025).
- Nagórski M., *Święty Jan Bosko: boisko bardziej przyciąga niż kościół*, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-wychowaniesp> (dostęp: 19.03.2025).
- Owen M.M., *O pocieszeniu, jakie Camus znajdował w absurdzie futbolu*, tłum. A. Skucińska, „Znak” 2021, nr 7-8, s. 66-75.
- Pleń E., *O sensie sportu i wychowania sportowego*, „Don Bosco” 2008, nr 6, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-wychowaniesp> (dostęp: 23.04.2025).
- Rutkowiak J., *Kryzys pedagogiki a kryzys wychowania postrzegany przez pryzmat nauczycielskiej odpowiedzialności wychowawczej*, w: *Ku pedagogii pogranicza*, red. Z. Kwieciński, L. Witkowski, UMK, Toruń 1990, s. 176-191.
- Tadrzak-Mazurek M., Godyń A., *Jestem pasjonatem sportu*, „Don Bosco” 2008, nr 6, <https://opoka.org.pl/biblioteka/X/XS/donbosco200806-sikora> (dostęp: 21.04.2025).

Wnuk M., Marcinkowski J.T., Kalisz Z., *Hierarchia wartości studentów zdrowia publicznego i fizjoterapii*, „Problemy Higieny i Epidemiologii” 91(2010), nr 1, s. 169-171.

Wołoszyn S., *O wychowaniu w sporcie – dyskusyjnie*, RCMSKFiS, Warszawa 1988.

Streszczenie

Wychowanie, którego celem jest stworzenie warunków sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi osobowości wychowanka i wprowadzanie go w świat wartości, pozostaje niezmiennie podstawowym obowiązkiem dorosłych wobec dzieci i młodzieży. W artykule podjęto refleksję nad hierarchią wartości wyznawanych przez studentów kierunku *sport* kończących studia w Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Starano się także określić, które elementy systemu wartości zostały wzmocnione dzięki uprawianiu sportu. Badania przeprowadzono w marcu 2025 roku, w grupie 44 osób, kobiet i mężczyzn (97,8% studentów II. roku studiów magisterskich), z wykorzystaniem Skali Wartości Rokeacha (RVS), umożliwiającej analizę hierarchii wartości ostatecznych i instrumentalnych. Uzyskane wyniki wskazują, że młodzi ludzie są raczej skoncentrowani na własnym dobru niż na wymiarze duchowym czy społecznym. Jednocześnie wyraźnie doceniają takie postawy, jak ambicja, lojalność, odpowiedzialność i uczciwość. Sport w znacznym stopniu sprzyja rozwojowi wartości wskazanych w koncepcji Rokeacha. Wśród wartości ostatecznych najwyższemu cennie okazały się ekscytujące życie i poczucie dokonania czegoś, natomiast w grupie wartości instrumentalnych szczególne znaczenie zyskała ambicja.

Słowa kluczowe: wartości, wychowanie, studenci, sport

The Hierarchy of Students' Values and Values Education through Sport

Abstract

Education, aimed at creating conditions conducive to the comprehensive development of a student's personality and introducing them into the world of values, remains a fundamental duty of adults towards children and youth. This article examines the hierarchy of values as declared by students in the *Sport* program, who are completing their studies at the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw. It also seeks to identify which elements of the value system have been strengthened through practising sports. The study, conducted in March 2025, among 44 individuals, both women and men (97.8% of second-year master's students), employed the Rokeach Value Scale (RVS), enabling an analysis of both terminal and instrumental values. The results suggest that young people tend to prioritise their own well-being over spiritual or social dimensions. At the same time, they clearly appreciate such attitudes as ambition, loyalty, responsibility, and honesty. Sports were found to significantly contribute to the development of values identified in Rokeach's concept. Among terminal values, *an exciting life* and *a sense of accomplishment* ranked highest, while among instrumental values, *ambition* proved to be particularly important.

Keywords: values, education, students, sport